

ЗМІСТ СУДОВОГО РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

У статті розкривається та характеризується зміст судового рішення в адміністративному судочинстві України, яке викладається у формі постанови чи ухвали та складається зі вступної, описової, мотивувальної та резолютивної частин. Пропонується внести зміни до чинного законодавства України для його удосконалення в практичній діяльності.

Ключові слова: судове рішення, постанова, ухвала, вступна, описова, мотивувальна, резолютивна частини судового рішення.

**Градовий
Володимир
Богданович,**

помічник судді апеляційного суду Чернівецької області

Чинні в Україні процедури розгляду адміністративно-правових конфліктів виявляються недостатньо ефективними та такими, що не забезпечують особам повноцінної реалізації їх права на захист від чиновницького свавілля. Справедливе судочинство й ефективний захист прав і свобод людини, зокрема в адміністративному судочинстві, можливі лише за наявності належного й ефективного законодавства. Суттєве оновлення процесуального законодавства та загальні підходи до розуміння права, держави та ролі адміністративного суду в державі, що домінували в науці в різні часи, зумовлюють потребу в певній корекції наукових підходів, які лежать також в основі одного з найважливіших актів судової влади – судового рішення.

Над розробкою змісту судового рішення в адміністративному судочинстві України працювали відомі науковці, зокрема В. Бевзенко, І. Хар, О. Харитонова, В. Колпаков, В. Кравчук, А. Комзюк, В. Матвійчук, Р. Мельник, О. Пасенюк, М. Цуркан та інші.

Мета нашого дослідження – схарактеризувати зміст судового рішення в адміністративному судочинстві України. Для досягнення зазначеної мети поставлено завдання з'ясувати структуру судового рішення та надати свої рекомендації для її удосконалення.

Висновки адміністративного суду на кожній стадії адміністративного судочинства набувають певної процесуально-правової форми судового акта. Адміністра-

тивно-процесуальне законодавство надає узагальнюючу назву таким актам – судові рішення [1, с. 100].

Судове рішення, яким суд вирішує конфлікт по суті, викладається у формі постанови, за якою суд зупиняє чи закриває провадження у справі, залишає позовну заяву без розгляду або приймає рішення щодо інших процесуальних дій, клопотань – у формі ухвали.

Імперативну природу рішень адміністративного суду визначила Конституція України (ст. 129) та Кодекс адміністративного судочинства України (ст. 14) (далі – КАС України). Зокрема цими нормами визначено, що судові рішення, яким закінчується розгляд справи в адміністративному суді, ухвалюється іменем України, а постанови й ухвали суду в адміністративних справах, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання на всій території України, невиконання ж судових рішень тягне за собою відповідальність, установлену законом.

Ухвала чи постанова адміністративного суду безпосередньо є процесуальним документом, позаяк у ньому виражається застосування норм права, міститься інформація про процедуру захисту або відновлення прав, свобод, оспорюваних інтересів фізичних та юридичних осіб [2, с. 270].

Р. Куйбіда та О. Сироїд зазначають, що вдала структурованість полягає в тому, що в рішенні мають бути чітко окреслені: 1) предмет конфлікту – вимоги однієї сторони до іншої, які повинен вирішити суд; 2) позиція сторін – прохання сторін

до суду щодо предмета конфлікту з наведенням основної аргументації сторін; 3) факти – установлені судом обставини з аналізом доказів; 4) право – юридична кваліфікація установлених фактів із виведенням правових наслідків і наведенням відповідної аргументації; 5) присуд суду – лаконічна відповідь суду на вимоги сторін, якою вирішується конфлікт [3, с. 24].

Так, зміст постанови адміністративного суду складається з таких частин: 1) вступної; 2) описової; 3) мотивувальної та 4) резолютивної.

У вступній частині постанови має бути зазначено дату, час, місце прийняття постанови, точне найменування адміністративного суду, прізвища та ініціали професійного судді, якщо справу розглядав суддя одноособово, професійних суддів, якщо справу розглядала колегія суддів, і секретаря судового засідання. Прізвище та ініціали секретаря судового засідання не зазначаються в разі розгляду справи в письмовому та скороченому провадженні, оскільки в цьому випадку судові засідання не проводяться.

В. Кравчук зазначає, що у вступній частині постанови наводяться відомості, що індивідуалізують це рішення як акт судової влади [4, с. 37].

Для зазначення дати у вступній частині обов'язково застосовується словесно-цифровий спосіб оформлення. Вважаємо, що доцільно писати 01 січня 2013 року, а не 1 січня 2013 р., щоб у подальшому не виникало жодних зауважень, якщо недобросовісна сторона сфальсифікує судові рішення, поставивши перед числом 1 (один) наприклад 2 (два),

і виникне питання, яка ж дата є правильною. А тому пропонуємо внести зміни у п. 6.43. Інструкції з діловодства в апеляційних і місцевих адміністративних судах, виклавши його в такій редакції: «Дату прийняття постанови чи постановлення ухвали ставлять у першому рядку тексту ліворуч після назви судового рішення. Для зазначення дати у вступній та резолютивній частинах обов'язково застосовується словесно-цифровий спосіб оформлення (наприклад: 04 січня 2013 року). В описовій та мотивувальній частинах судового рішення допускається використання цифрової форми зазначення дат у такому порядку: число, місяць, рік (наприклад: 04.01.2013). У резолютивній частині для визначення кількості, суми застосовується словесно-цифровий спосіб. Наприклад: 1230 (одна тисяча двісті тридцять)».

Датою прийняття постанови є дата її офіційного проголошення. Відповідно до ч. 1 ст. 167 КАС України судові рішення проголошуються прилюдно негайно після виходу судді (суддів) з нарадчої кімнати. В більшості випадків дата прийняття постанови і дата виходу судді (суддів) до нарадчої кімнати повинні збігатися. Проте якщо суддя (судді) вийшов до нарадчої кімнати до півночі, а повернувся після (така ситуація найчастіше спостерігається у справах, пов'язаних з виборчим процесом), то ці дати не збігатимуться. Дата прийняття постанови не змінюється і в тому разі, коли суд відклав складення постанови у повному обсязі відповідно до ч. 3 ст. 160 КАС України, проголосивши лише її вступну та резолютивну частину.

Часом прийняття постанови слід вважати проміжок часу, коли суд, перебуваючи в нарадчій кімнаті, здійснив останню дію до виходу з неї – наприклад, підписав постанову.

На думку авторів науково-практичного коментаря КАС України за загальною редакцією Р. Куйбіди, час прийняття постанови – це година і хвилина або проміжок часу, протягом якого суддя перебував у нарадчій кімнаті, з точністю до хвилини [5, с. 280]. Але, якщо ми звернемось до судової практики, зазначення в постанові проміжку часу, протягом якого суддя (судді) перебував у нарадчій кімнаті, майже не зустрічається.

Місце ухвалення судового рішення визначається місцем проведення судового засідання. Судові засідання повинні проводитися у відповідних залах, розташованих у приміщенні суду, які називаються залами судових засідань. Проте варто зазначити, що залу судового засідання не слід ототожнювати з кабінетом судді чи іншим приміщенням, яке не обладнано спеціальними засобами для проведення в ньому судових засідань.

Зазвичай місцем ухвалення рішення вважають назву населеного пункту, в якому розташовано суд. Проте на практиці є поодинокі випадки, коли зазначають повну адресу місцезнаходження суду та відповідної зали судового засідання. Найменування суду повинно бути повним і відповідати офіційно встановленому Указом Президента України [6], яким створено відповідний суд.

Склад суду – це суддя (судді), який ухвалив постанову чи постановив ухвалу. Під час розгляду справи

судом першої інстанції головою в судовому засіданні є суддя, який здійснював підготовче провадження (ч. 1 ст. 123 КАС України). Прізвища судді (суддів) наводяться у формі родового відмінка.

Вважаємо, що в тексті постанови потрібно писати не «при секретарі», а «секретар судового засідання», оскільки правовий статус секретаря судового засідання прямо передбачений ст. 63 КАС України.

У вступній частині постанови зазначають окремо найменування та процесуальний статус представників, які брали участь у справі, а також найменування сторін, третіх осіб із вказівкою на предмет позову.

Згідно зі статтею 47 КАС України особами, які беруть участь у справі, є сторони, треті особи, представники сторін і третіх осіб. Також до цього переліку законодавець включив Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, прокурора, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб, які у випадках, установлених законом, можуть звертатися до адміністративного суду з адміністративними позовами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб і брати участь у цих справах.

Предметом позову є матеріально-правова вимога (наприклад, невизнання права або ненадання певного дозволу) позивача до відповідача, за якою він просить ухвалити судові рішення. У вступній частині постанови предмет позову формулюється стисло – в обсязі, достатньому для того, щоб зрозуміти характер конфлікту, і викладається в певній послідовності.

З огляду на вищенаведене вважаємо, що у вступній частині постанови мають бути зазначені всі загальновідомі факти, за якими легко можна встановити суд, в якому розглядалась адміністративна справа, суддю, який розглядав справу, прізвища та ініціали сторін, які брали участь у справі, третіх осіб або їх представників, якщо такі будуть, і предмет конфлікту.

Наступним елементом змісту постанови суду є її описова частина. У ній міститься стислий виклад позовних вимог і позиції відповідача, пояснень осіб, які беруть участь у справі, інших доказів, досліджених судом. Тобто в цій частині суд має викласти: хто і з якими вимогами звернувся до суду, до кого ці вимоги заявлено, чим та як така вимога обгрунтовується заявником, які заперечення надійшли, якою була позиція прокурора, представників державних органів і органів місцевого самоврядування.

У разі, якщо позовні вимоги змінились або якщо позов було визнано відповідачем, то про це має бути також зазначено в описовій частині постанови.

В. Кравчук зазначає, що в описовій частині конкретизуються предмет процесу та предмет конфлікту, її призначення – найбільш повно і точно відобразити конфлікт, як він розуміється самими особами, що беруть участь у справі [4, с. 39].

Автори науково-практичного коментарю до КАС України за загальною редакцією А. Комзюка описову частину постанови розуміють як інформаційну частину, в якій суд описує

процесуальні дії та порядок їх здійснення судом при дослідженні обставин справи, зокрема при призначенні експертизи, та їх висновки, витребування додаткових доказів, дослідження доказів [7, с. 505].

В. Матвійчук та І. Хар вважають, що описова частина дозволяє чітко сформулювати конкретний конфлікт з метою правильної оцінки обставин справи на основі дослідження й оцінювання наданих судом доказів і правильного застосування відповідних норм матеріального права [5, с. 211].

Вважаємо, що в описовій частині постанови зазначаються короткий зміст суті позову та обставини, на які посилається позивач у своїй позовній заяві на підтвердження своєї правоти, а також пояснення інших учасників справи.

У мотивувальній частині постанови наводяться встановлені судом обставини з посиланням на докази, а також мотиви неврахування окремих доказів; мотиви, з яких суд виходить при винесенні постанови, і положення закону, якими він керувався [8, с. 168].

У мотивувальній частині знаходять своє відбиття вирішені судом питання факту (обставин у справі) і права. Мотивувальна частина повинна переконувати в обґрунтуванні та законності постанови. Кожен доречний і важливий аргумент осіб, які беруть участь у справі, має бути проаналізований, та одержано відповідь. Тут суд наводить установлені ним обставини у справі, необхідні для її вирішення, із посиланням на докази, за якими ці обставини було встановлено, а також мотиви, з яких суд не

врахував окремих доказів, з посиланням на належність, недопустимість, недостовірність, непереконливість тощо з необхідними поясненнями. Тобто тут відображаються результати оцінки судом доказів (ст. 86 КАС України). Далі суд наводить правову кваліфікацію установлених обставин (тобто робить висновок про те, як урегульовано відповідні правовідносини, які порушення і ким були допущені та які наслідки це за собою тягне) та обґрунтовує вибір способу захисту у справі, якщо позовні вимоги належить задовольнити. При цьому суд повинен вмотивувати вибір положення законів (норм права), якими він керувався, зокрема пояснивши, як він долає неповноту законодавства, наявність чи суперечність, якщо такі є. А якщо хтось з осіб, які беруть участь у справі, посилався на положення законів (норм права), але суд їх не застосував, тоді суд повинен навести мотиви такого незастосування [9, с. 639].

О. Пасенюк зазначає, що мотивувальна частина рішення містить судовий аналіз фактичних обставин справи, доказів, у ній визначається їх доказова сила. У цій частині відбито пізнавальну діяльність суду та учасників процесу. Мотивувальна частина включає фактичне і правове обґрунтування судового рішення та закінчується правовою кваліфікацією матеріального правовідношення, що є предметом процесу [10, с. 467].

Е. Демський зазначає, що в мотивувальній частині зазначається: установлення судом обставин із посиланням на докази, а також мотивів неврахування окремих доказів; моти-

вів, з яких суд виходив при прийнятті постанови (ухвали), і положення закону, яким він керувався. У мотивувальній частині наводяться всі міркування суду, на яких ґрунтується судове рішення в адміністративній справі [11, с. 332].

В. Кравчук зазначає, що відповідно до ст. 163 КАС України мотивувальна частина постанови фактично складається з двох самостійних щодо одна одної складових – установлених судом обставин і мотивів суду. Перша стосується фактів, друга – застосування закону. Спочатку суд повинен установити фактичні обставини і відповідні їм правовідносини, а лише потім застосувати правову норму, яка їх регулює [4, с. 41].

Підтримуючи точки зору вищенаведених науковців вважаємо, що в мотивувальній частині постанови адміністративного суду повинно бути проаналізовано фактичні обставини справи, докази, на які посилаються сторони, та докази, які визнані судом належними і допустимими з визначенням їх доказової сили та посилення на законодавчу базу в обґрунтування судового рішення.

Крім того варто зазначити, що не слід описувати в постанові всі показання свідків у тому вигляді і з такими деталями, як вони записані технічними засобами, або повністю відтворювати зміст наявних у справі документів.

Надання переваги певним доказам проводиться в результаті їх оцінювання. Суд оцінює докази, які є у справі, за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на їх безпосередньому, всебічному, повному

та об'єктивному дослідженні (ст. 86 КАС України).

Варто зазначити, що жодні докази не мають для суду наперед установленної сили, а суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності. З огляду на наведене головним елементом оцінки є внутрішнє переконання судді.

Узагальнено такі докази В. Гордєєв називає фактичними даними (відомостями), які здатні прямо чи опосередковано підтвердити факти, важливі для вирішення судової справи, виражені в передбаченій законом процесуальній формі (засобах доказування), отримані й досліджені в точно встановленому процесуальним законом порядку [12, с. 8].

Установивши фактичні обставини справи, суд викладає мотиви постанови. Головним у мотивації є причина. Отже, суд повинен відповісти, чому він вирішив справу саме так, а не інакше, відбивши в постанові всі важливі аргументи [4, с. 43].

У мотивувальній частині кожної постанови має бути наведено Закон та інші нормативно-правові акти матеріального права (назву, статтю, її частину, абзац, пункт, підпункт Закону), на підставі яких визначено права та обов'язки сторін у конфліктних правовідносинах, і норми процесуального права. Поняття «закон» уживається в широкому значенні. Суд застосовує і керується не лише законом, а й підзаконними актами.

Резолютивну частину постанови суду вважають найважливішою, оскільки саме в ній остаточно

закріплюється висновок суду щодо всіх вимог позивача. В. Матвійчук та І. Хар зазначають, що резолютивна частина повинна викладатися в імперативній формі. Відповіді суду на всі правові питання мають впливати з установлених фактичних обставин справи, бути вичерпними, визначеними та безумовними. Визначеність розуміють як надання адміністративним судом чіткої та конкретної відповіді на всі поставлені перед ним питання [5, с. 212].

Проте в науково-практичному коментарі Кодексу адміністративного судочинства України за загальною редакцією О. Пасенюка зазначено, що у змісті резолютивної частини рішення можна виділяти головні та факультативні елементи. До головних відносять: а) висновок суду про задоволення адміністративного позову або про відмову в його задоволенні; б) висновок суду по суті вимог; в) припис суду з питання про розподіл судових витрат. Як факультативні елементи залежно від специфіки предмета постанови суду та способів її виконання до резолютивної частини рішення можуть бути включені вказівка суду на спосіб, строки та порядок виконання постанови; вказівка суду на звернення рішення до негайного виконання. До того ж у постанові містяться судження суду роз'яснювального характеру, зокрема про порядок та строк його оскарження [10, с. 467].

Оскільки резолютивна частина є однією з найважливіших частин постанови, то в ній потрібно точно та в імперативній формі зазначити висновок суду про адміністративний позов

(задоволення чи відмову в його задоволенні), розподіл судових витрат між сторонами процесу та порядок набрання законної сили і строк оскарження постанови.

У свою чергу ухвала суду викладається окремим документом і складається з: 1) вступної частини із зазначенням дати і місця її постановлення; найменування адміністративного суду, прізвища та ініціалів судді (суддів); імен (найменувань) сторін та інших осіб, які беруть участь у справі; 2) описової частини із зазначенням суті клопотання та імені (найменування) особи, що його заявила, чи іншого питання, що вирішується ухвалою; 3) мотивувальної частини із зазначенням мотивів, з яких суд дійшов до висновків, і закону, яким керувався суд, постановляючи ухвалу; 4) резолютивної частини із зазначенням висновків суду; строку і порядку набрання ухвалою законної сили та її оскарження. В ухвалі, яку суд постановляє без виходу до нарадчої кімнати, оголошуються висновок суду та мотиви, з яких суд дійшов такого висновку (ст. 165 КАС України). З вищенаведеного ми доходимо висновку, що елементи змісту ухвали суду значною мірою аналогічні змісту постанови, а тому нами значну увагу зосереджено на самій постанові, зміст якої є ширшим і повнішим за обсягом.

З огляду на вищенаведене вважаємо, що нормативно закріплений зміст постанови та ухвали адміністративного суду є гранично наповненим. Зокрема у вступній частині постанови зазначено всі загальновідомі

факти, за якими можна встановити суд, в якому розглядалась адміністративна справа, суддю, що розглядав справу, прізвища та ініціали сторін, які брали участь у справі, третіх осіб або їх представників і предмет конфлікту; в описовій частині постанови зазначаються короткий зміст суті позову та обставини, на які посилається позивач у своїй позовній заяві на підтвердження своєї правоти, а також пояснення інших учасників справи; у мотивувальній частині постанови адміністративного суду повинно бути проаналізовано фактичні обставини справи, докази, на які посилаються сторони, та докази, визнані судом належними і допустимими з визначенням їх доказової сили та посиланням на законодавчу базу; у резолютивній частині постанови потрібно точно та в імперативній формі зазначити висновок суду про адміністративний позов (задоволення чи відмову в його задоволенні), розподіл судових витрат між сторонами процесу, порядок набрання законної сили і строк оскарження постанови.

Список використаних джерел:

1. Адміністративна юстиція. Адміністративне судочинство : навч. посібник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць, Г. Ю. Гулевської. – К.: Істина, 2007. – 152 с.
2. Колпаков В. К. Теорія і практика адміністративного судочинства : монографія // В. К. Колпаков, В. В. Гордєєв. – Чернівці, «Місто», 2011. – 384 с.
3. Посібник із написання судових рішень / Р. Куйбіда, О. Сироїд. – К.: «Дрім Арт», 2013. – 224 с.
4. Кравчук В. М. Зміст та форма постанови адміністративного суду першої інстанції / В. М. Кравчук // Вісник Верховного Суду України. – 2010. – № 11(123). – С. 36–48.
5. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України : в 2-х тт. Т. 2 / [за заг. ред. В. К. Матвійчука] / В. К. Матвійчук, І. О. Хар – К.: Алерта, КНТ, 2008. – 752 с.
6. Інструкції з діловодства в апеляційних і місцевих адміністративних судах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1417/2004>.
7. Кодекс адміністративного судочинства України: науково-практичний коментар / [Н. О. Аршан, О. М. Бандурка, А. В. Басов та ін.] ; за заг. ред. А. Т. Комзюка. – К.: Прецедент; Істина, 2009. – 823 с.
8. Адміністративне судочинство: підручник [вид. 2, перероб. і допов.] / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. – К.: Істина, 2011. – 304 с.
9. Кодекс адміністративного судочинства України : науково-практичний коментар / за заг. ред. Р. О. Куйбіди (вид. 2, доп.). – К.: Юстініан, 2009. – 976 с.
10. Кодекс адміністративного судочинства України : науково-практичний коментар / О. М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О. Н. Панченко, В. Б. Авер'янов [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Пасенюка. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 704 с.
11. Адміністративне процесуальне право України : навч. посіб. / Е. Ф. Демський. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 496 с.
12. Гордєєв В. В. Доказування в адміністративних справах пов'язаних з виборчим процесом: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В. В. Гордєєв. – К., 2009. – 18 с.

Градовой В. Б. Содержание постановления в административном судопроизводстве Украины.

В статье раскрывается и характеризуется содержание судебного решения в административном судопроизводстве Украины, которое излагается в форме постановления или определения и состоит из вводной, описательной, мотивировочной и резолютивной частей. Предлагается внести изменения в действующее законодательство Украины для его усовершенствования в практической деятельности.

Ключевые слова: судебное решение, постановление, определение, вводная, описательная, мотивировочная, резолютивная части судебного решения.

Hradovuy V. B. The Content of Court Decisions in Administrative Legal Proceedings of Ukraine.

The article reveals and characterizes the content of court decisions in administrative legal proceedings of Ukraine, embodied in the form of court decree or decision, and consists of introduction, description, statement of reasons and findings. The author offers to bring changes to the existing legislation of Ukraine in order to improve its practical part.

Relevance, timeliness and appropriateness of studies in this field are conditioned by the renewal of procedural law and new general approaches to understanding of the law, the state and the role of administrative court in the state that dominated in science in its different periods and now require certain corrections, including those to be introduced to scientific approaches to court's judgment as one of the most important acts of judicial power.

It is noted that the court's judgment on the merits of a dispute is uttered in the form of decree while the same by which the court stops proceedings or decides as to the other procedural actions takes the form of decision.

Author came to conclusion that the legally established content of court's decree or decision is ultimately complete.

Particularly, it is acknowledged that the decree's introductory part includes every common fact that allows for establishing as follows: the name of the court where the administrative case was heard, the name of judge who considered the case, full names of all participants to the case, third persons or their representatives, and the subject of dispute; the descriptive part covers brief content of the cause of action, the circumstances referred to by the claimant in support of his rightness, and explanations given by other participants to the case; administrative court decree's statement of reasons contains the analysis of facts of the case, the parties' evidence and the evidence recognized by the court as legal and admissible with court's evaluation of evidential effect and references to legal framework; the decree's resolution part precisely and imperatively states the court's conclusion as to administrative claim (claim's satisfaction or dismissal), apportionment of court costs between the process parties, regulations as to decree's coming into legal force and terms for appealing against it.

Key words: court decision, decree, decision, introductory, descriptive parts, statement of reasons, resolution part of court's judgment.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2014